

ИСТОРИЯ НА ЧОВЕШКАТА ЕВОЛЮЦИЯ (част 2)

Кирил Петров

Резюме. Настоящата част е опит да се разшири биографията на автономния индивид. В противовес на представата за вродената социалност на човека, която го лишава от неговата уникалност, и опровергавана от различните прояви на психични разстройства, идеята за индивидуалния начин на живот би могла да обясни някои противоречия и парадокси в поведението му. Оказал се сам сред природата и без физическия контакт със себеподобните, той е трябвало не само да развие и усъвършенства сетивността си и начина на възприемане на реалността, но и да промени метаболизма на собствения си организъм. Загубвайки инстинктите поради смяна на връзките си с реалността, той успява да превърне обектите в източник на информация, осигуряващи му сигурно и безопасно средство за оцеляване. Информация, която ще се превърне в негова лична среда, непостижима за животните. Среда, чиято цел е да функционира като недосегаема, невидима „територия“, т.е. като съзнание.

Keywords: hallucination; perception; consciousness; time; space

Ако автономният индивид е използвал чужд език (за който стана дума в първа част), то той се оказва език на Другия. При липса на самосъзнание езикът се възприема като външен и чужд. Променя поведението не само на този, който „говори“, но и на този който чува. Би трябвало и двете страни да го възприемат по един и същ начин – като език на Трети. Същото се отнася за връзката майка – дете, без значение кой от тях го използва. Оформя се триъгълник, като връзката и дистанцията между тях се контролират от илюзорната отдалеченост на Третия. Без да се осъзнава, че е слухова халюцинация, езиковата конфигурация се запазва. Само се сменя образът на нейния източник. Халюцинаторната му природа се запазва до ден-днешен, а съзнанието го центрира като външна причина. Приеме ли се, че първоначалният му образ е тотема, неговата последна метаморфоза е Бог... „у когото е словото“. Християнството връща изконния триъгълник под формата на св. Троица, замествайки майка и дете с баща и син¹⁾.

1. Нощта е предимно свят на звуци, а не на образи и събирането на звук и образ е започнало след излизането на светлина. Ако се съди по изказването на болен от шизофрения, първоначално възприятието трудно ги е съчетавало: „В градината чурулика птица. Чувам птицата и знам, че чурулика, но че има

птица и че тя чурулика, това са съвсем отделни неща. Между тях зее бездна. Тогава почти се уплаших, не можах да събера правилно тези неща. Сякаш птицата и чуруликането нямаха нищо общо помежду си“ (Petrov, 2010).

Тъй като в тъмнината фигурите заблуждават, от значение е било не тяхното фокусиране и извличане от фона, а неговата обща променливост и ритъм. Блясъкът на светлината в началото също се е схващал като фон, чиито промени трудно се възприемали като отделни фигури. Подобно състояние вече описахме при левичарите (с поражения на мозъка), но се среща и при хистеричните. Психичната слепота не им пречи да заобикалят предметите, но възприемат реалността като променящ се фон, а не като точно разположени в пространството обекти. Вероятно излезлите на светлина са чували добре, но са виждали зле.

Възможно е процесът на събиране да се е улеснявал от друг фактор. Ако се съди по многообразието от комплексни халюцинации при левичарите, нощните индивиди са притежавали богата на сетивни модалности синестезия, която чрез звука би могла да „извлече“ на светлина други свойства на обектите, подкрепящи тяхната достоверност (Jaspers, 2001). Засега не е ясна връзката на синестезията с халюцинациите. Възможно е именно тя да им придава внушаващото „сетивно оцветяване“ (Petrov, 2010). Във всеки случай, психиатрията е успяла да колекционира над 150 вида от тях (Bragina & Dobrohotova, 1981). Появяват се след продължителна сетивна изолация, нарушения на съня, отравяне с химикали или употреба на наркотици. Наричат ги „лъжливи възприятия“ в резултат на „повреден психичен механизъм“, но те може да се окажат основната „суровина“ за различните състояния на съзнанието: илюзии, сънища, въображение, фантазии, видения, трансиви и хипнотични състояния.

Каква е разликата между халюцинациите на болния от шизофрения и насилствените мисли и представи при натрапливия? И в двата случая халюцинациите действат като *чужди съзнания*, опитвайки се да контролират, да изискват и да променят поведението на страдащите. Шизофреникът невинаги осъзнава, че са негови, но и двамата осъзнават, че са чужди, натрапени. Разликата е в степента на интериоризация, т.е. едните действат, сякаш са „извън главата“, а другите – „вътре в главата“; но и това чувство се оказва измамно. Натрапливият вярва, че помисленото от него е сторено, т.е. едно вътрешно действие като мисълта все още не се различава от външното физическо действие на тялото (Stoimenov, 2004).

В еволюцията различните форми на прикриване водят както до смяна на различни връзки с реалността (слизване от дървото, отделяне на майката от детето, автономен и нощен начин на живот, дистанция между индивидите), така и до поредната *депривация*. Всяка загуба на даден инстинктивен модел и чувствителност не би могла да не породи нужните халюцинации като допъл-

ваша, компенсираща реалност, каквато всъщност е и употребата на чуждия език (Tashev, 2001); стига те да предупреждават и предпазват от възможна опасност. Предимството им е, че не могат да бъдат възприети от други и имат въздействие единствено върху своя създател.

Възможно е в процеса на еволюция да е създаден физиологичен апарат, произвеждащ халюцинаторна среда, контролираща поведението на индивида. При левичари (и хистерични) се среща така наречената алохерия: дразнение върху една страна на тялото се появява на същото място, но в противоположната страна и би трябвало да има халюцинаторен произход (Jaspers, 2001). Логично е да се предположи, че дразнението от едната страна на тялото ще се възприема от същата половина на мозъка, но едновременно ще изпраща халюцинаторно дразнение от същия тип в срещуположната страна. Така едно тяло в тъмнината е подготвено за по-адекватна и цялостна реакция.

Като орган на равновесието (или именно заради това), възможно е малкият мозък да е изпълнявал функциите на халюцинаторен апарат. При неандерталците задната част на мозъка е била със значителни размери, които намаляват при кроманьонеца, но се увеличават неговите челни дялове. Допусне ли се, че първият е бил нощно същество, а вторият – дневно, може да се предположи, че е настъпил процес на изместване и образуване на проективните части на мозъка, породени от важността на визуалния източник на възприемане (Porshnev, 2005).

2. С напускане на териториите физическото сближаване между майката и детето е било крайно наложително. Ако функцията на лявата ръка е била да защитава тялото и да отблъсква, то тя се оказва и основна пречка за това сближаване. Необходимо е било нейното поведение да бъде променено или неутрализирано. Само по този начин би могло да се улесни сближаването; да започне възстановяване на първичната социална клетка и бъдещото обединяване на индивидите.

Еволюционното минало на лявата ръка е оставило следа, която напомня за себе си при пациенти с поражения на дясното полукълбо. Болните престават да възприемат лявата част на тялото и предметите в пространството около нея (едностранна пространствена агнозия). Забравят да си служат с ръката и твърдят, че не е тяхна. Самата ръка изобщо не е била на същото мнение, тъй като често нападала своя притежател и той е бил принуден да търси помощ от дясната. Болните се оплаквали, че лявата ръка ги биела, отнемала им предметите, опитвала се да ги съблича, махала им завивките (Jaspers, 2001). Подобно поведение е характерно за пациенти с прекъсната връзка между мозъчните полукълба, но е наблюдавано и при пациенти със шизофрения (Jaspers, 2001).

Не е известно как са функционирали мозъците на североамериканските индианци, но в митовете им за трикстера също е отбелязан този факт. Разказва се как двете ръце на трикстера се скарали кой да разфасова месото

на убития улов. Дясната ръка се оказала по-силна и порязала с ножа лявата (Douglas, 2005).

Във връзка с темата за неразбирателство между ръцете ще споменем и един необяснен факт от археологията. Намерени са големи струпвания от хиляди издялани камъни, но в тях не са открити белези от по-късна употреба (Porshnev, 2005). Възможно е да се окаже, че тези кариери са били своеобразни „физioterапевтични“ площадки, където спорът между ръцете се е разрешавал чрез чукане на камъни, а специалистите да ги определят като „оръдия на труда“. Във всеки случай изброените факти говорят за фундаментални промени в поведението на индивида, водещи до обръщане на части от тялото към самото себе си. Лявата ръка се е насочила към тялото, чиято посока съвпада с тази на дясната (посока на часовниковата стрелка), започвайки да ѝ сътрудничи²⁾.

3. Във физиката дълго време се смяташе, че електронът е частица и не притежава друга форма. Оказа се, че се появява като частица само когато е наблюдаван, т.е. възприеман. Частицата е нещо отделно и ограничено в пространството и вероятно само човекът възприема и осъзнава по този начин. Възможно е това, което се смята за човешко възприятие, всъщност да е някаква форма на... *самовъзприятие*. Това би трябвало да означава, че възприемаме света през призмата на собствената ограниченост и очертаност на тялото. По друг начин казано: *аз не възприемам чашата, а самовъзприемам чашата, несъзнателно идентифицирайки се с нея*. Само по този начин може да се отдели представа за даден предмет. И ако тялото фрагментира света в процеса на опознаване, възприятието би трябвало постепенно да отделя и едновременно да запълва пространството с различни форми, определяйки ги като дърво, камък, планина, река и т.н. Границите на възможността за възприемане определят и границите на пространството, „тапицирано“ с многообразните форми на обектите, създавайки познаваемо пространство за възприятието³⁾.

Вероятно единствено шизофреникът може да види какво има зад „тапицерията“: „Внезапно сякаш чужда сила дръпна природната картина далеч от мен. В себе си вярвах, че виждам, че зад бледосиньото вечерно небе се простира второ черно небе, което беше ужасяващо широко ... Това второ пространство беше тъмно или празно, или зловещо“ (Petrov, 2010). С появата на второто пространство формите започват да изчезват: „Между предметите все още има въздух, самите предмети обаче ги няма“ (Petrov, 2010).

Освен разпадане на връзката с реалността (дереализация) по време на болестта се наблюдава или разпадане на връзката с тялото и чувство за загубата му (деперсонализация), или своеобразно сливане с обектите от реалността (идентификация). Подобно сливане се наблюдава и при употреба на наркотици. Ш. Бодлер описва подобно състояние при пушене на хашиш: „Едно особено изравняване ще ви накара да почувствате, че излизате от себе си, ще

признаете странната способност на вашата лула (в която се чувствате вкаран и натъпкан като тютюна) да пуши вас“ (Petrov, 2010). Изравняването вероятно създава резонанс между двата обекта, водещ до чувството за сливане между тях. Подобно сливане или „удължаване“ може да се получи и без наркотик. Достатъчно е да се формира общ ритъм, с една и съща честота между тялото и предмета. Тогава собствената представа за тялото се разширява, включвайки обекта в себе си (Doidge, 2009). И тъй като шизоидната природа на предците най-малко е имала желание да се идентифицира със себеподобни, одругостяването чрез идентификация с животни, растения и предмети може би е психическата (халюцинаторна?) причина за появата на тотемизма.

Наркотичното въздействие разкрива и един еволюционен факт, изграден по времето на автономния индивид: *емпатична близост с предметите за сметка на отчуждението от себеподобните*. Възможно е инстинктивното вкопчване в тялото на родителя да се е прехвърлило върху обектите. По време на наркотичния сеанс изследователите забелязали, че „много по-често се наблюдава „емпатия“ с различни предмети ..., отколкото с реални хора“. „Успешната „емпатия“ с предмети може да отвори пътя на субекта към успешна „емпатия“ и с хора“ (Masters & Houston, 2004).

4. Предположението, че животът на автономния индивид, подобно на бъдещия шизофреник, минава през два етапа: този на обект, върху който се извършва отпечатването на модела, и на субект, способен да отпечата, то изискването за здраво, нормално дете е, че от самото си раждане трябва да има поведение на субект. За разлика от аутиста, държащ на постоянния ритъм и неизменност на средата, то трябва да руши, да променя, независимо дали с виковете, плач или чупене на играчки. Да се държи като субект, способен активно да въздейства, а привидната му „агресивност“ – неутрализирана чрез зависимостта му от околните. Това му помага да „движи“ и променя средата около себе си, избягвайки буквалното копиране на родителския модел.

Разликата между него и аутиста се забелязва и при употребата на личните местоимения. Единият говори за себе си в първо лице, докато другият се определя с второ или трето лице (ед.ч.); сякаш да покаже, че е „обект за отпечатване“ (Spivakovskaya, 1980). Здравото дете винаги настоява на своя Аз. Защищава го, като използва всички достъпни средства за прикриване, не на последно място и лъжата. Р. Леинг е забелязал, че неспособността да се крие истината, често се оказва признак за бъдеща шизофрения (Laing, 1995). Тогава как едно дете се ражда като субект, а друго – като обект, т.е. като възможен шизофреник?

Отпечатването на модела странно напомня процеса на хипнотизиране, при който хипнотизаторът се стреми да заобиколи будното, критично съзнание, за да осъществи пряк контакт с несъзнателното (Velichkov, 2005). Приемем ли, условно, че лявото полукълбо е свързано със съзнанието, а дясното – с

несъзнаваното, то лявото полукълбо на хипнотизатора ще влезе в контакт с дясното на хипнотизирания, „отпечатвайки“ му определено поведение. Така хипнотизираният може да каже, прочете или напише нещо, което само хипнотизаторът знае. В този смисъл и двамата взаимодействат в рамките на един мозък. Възможно е същата ситуация да е налице при предаване на модела. Ето защо от състоянието и поведението на майката⁴⁾ зависи кое полукълбо ще се оформи като водещо. В процеса на отпечатване ще участват левият мозък на майката и десният на детето, функционирайки и двата като един мозък.

Еднаквостта на моделите прави майката и детето своеобразни близнаци във времето, но потиска индивидуалността им по отношение на промените в средата. Освен това връзката им е обречена да се скъса не само по време на половото съзряване, но и по-рано от външна намеса. Нужна е по-силната връзка на близнаци в пространството, която да осигури минималния брой членове на социалната клетка.

5. Еднояйчните близнаци не са само с еднакви гени, но и с еднакви резонансни модели. Физическите проблеми на единия се отразяват и на другия. Същото се отнася и до психиката им; между тях има някаква форма на телепатична връзка (Belov, 2005). За разлика от автономния, чието емпатично продължение са пасивните и неподвижни предмети, те са живи и подвижни продължения един на друг и едновременно огледална форма на самовъзприемане. Приликите между рано разделени близнаци в отношението им към себе и реалността показват, че връзката между тях не се влияе толкова от въздействието на среда или възпитание, а от изискванията на модела. Ако е вярно, че близнаци, без да се познават, използват една и съща марка паста за зъби, обличат еднакви дрехи, женят се за жени с еднакви имена и т.н., и т.н. (Belov, 2005), може да се допусне, че *индивидът не се приспособява към средата, а приспособява средата към изискванията на модела, чийто носител е той.*

Начинът на наследяване не би допуснал близнаци на територията. Появяват се след напускането ѝ. Вероятно са първите поставили началото на идентификацията със себеподобни след изчезване на дистанцията. Нейната загуба може би обяснява трагичното състояние на шизофреника: носталгията по онова, което е Там, и депресивната отчаяност от това, което е Тук (Velichkov, 2005). И ако в него „изригва омраза“ при скъсяване на дистанцията, какво би било „изригването“ при среща с мистериозния „Снежен човек“? Твърди се, че срещите с него са неосъществими, тъй като близостта с подобен субект е предизвиквала необясним страх, стигащ до паника (Belov, 2005). Що се отнася до близнаците, в митовите неизменно присъстват като родоначалници и културни герои, извели съплеменниците си от „долния свят“.

6. *Самовъзприятието отделя тялото на индивида от интимната му връзка със средата, като обект, и едновременно с това интериоризира халюцинацията, превръщайки го, на свой ред, в субект.* И тъй като на общността

тепърва предстои да се превърне в колективен субект (съставен от обекти), и халюцинацията става колективна. Халюцинаторен облак, който отслабва в още по-голяма степен връзките със средата, формирайки еднакво възприемане, а от там – и еднакво отношение към нея. В него се изгражда общ модел за реалността и се „отпечатва“ върху членовете на групата. Проблемът е, че поведението им на субекти може да се осъществи единствено в границите на групата, и бързо губят способността си извън нея. Степента на откъснатост на групата от средата определя и степента на колективния „здрав разум“ спрямо същата тази среда.

Психичните разстройства често са показател, че индивидът, доброволно или не, излиза от състава на себеподобните. Усилва се влиянието на пространството и отслабва контролът на времето. Влиянието се забелязва и в съзнателното творчество на психотика. Ето как коментира изобретената от българския шизофреник Белият лъв (Иван Белев) азбука: „Моето най-гениално постижение беше ориентирането на знаците пространствено, а не в прав ред, както е в писмеността на идиотите“ (Todorov, 2004). Писмеността прилича на йероглифната, която по начина на представяне е „азбука“ на нещата в пространството, а не азбука на звуци във времето. Може би привързаността към пространството е причина Белият лъв да говори за огледало, критикувайки идиотите: „Човешкото мислене представлява безразборна смесица от парчетата счупено огледало и единствено шизофреникът може да пренарежда така парчетата, че да отразяват вярно нещата и да възвърнат цялата прелест на огледалото“ (Todorov, 2004). Не е ясно дали той изразява носталгията си по огледалното предаване на модела, но е забелязано, че огледалото сякаш парализира реалността, слива отделните фигури в континуум, който лишава възприятието от фокус; не му позволява да обхване предмета и да отдели представата за него. Във всеки случай, вероятността да бъде превърнато здраво дете в шизофреник, е по-голяма, ако е затворено в стая с огледала, където всички неща са недостъпни за обемно възприемане и не е способно да изгради връзка с тях. Що се отнася до параноичния роднина на шизофреника, него го интересува друго пространство: невидимо и „криещо“ се зад обектите. Именно него древните са използвали, за да формират представата си за *време*. Възможната причина за това е появата на формите.

Възприемането на форми изтласква фона на заден план. Неговото присъствие обаче става по-актуално и изпълнено със значимост. Недоверието към формите се е засилвало от вроденото чувство за дистанция, която сега сякаш се намира зад формата, така че същата не се възприема сама за себе си, а като привидност, криеща нечие присъствие. Самата видимост се е превърнала в представител на нещо скрито и като такава, е започнала да се анимизира. Фрагментирайки реалността, формите образуват представителен свят от символни образи, напомнящи маски, зад които се крие невидим свят от причини;

а невидимата сама по себе си причинност създава чувството за движение (или течение), преживявано като време.

7. Противно на разбирането във физиката за пространство и време, тези две категории сякаш са в борба за надмощие върху психиката на индивида: дали ще е субект във времето, или обект в пространството. Изграждайки се като субект единствено във вътрешността на колектива, прякото въздействие на обектите от пространството е прекъснато и заместено с „архив“ от представи, т.е. памет. *Отслабвайки влиянието на пространството, представите десубективират предметите и ги превръщат в обекти, а индивида – в субект.*

Твърди се, че ранната представа за време се е формирала от смяната на деня и нощта, но точно в механизма на смяната на тези явления действат едновременно възприятие и съзнание: възприема се денят, но се мисли, осъзнава невидимата нощ, и обратно. В езика това единство невинаги присъства. В съвременната представа за време бъдещето е напред, а миналото е назад, но някои етноси (кечуа, аймара) твърдят, че миналото е отпред, а бъдещето отзад. Разминаването е в това, че в първия случай времевите модуси се определят предимно от съзнанието, а във втория – от възприятието. Бъдещето е отзад, защото е невъзприемаемо, а миналото е отпред, защото е познато за възприятието. Що се отнася до съзнанието, мнозина са на мнение, че е свързано повече с минало и бъдеще, отколкото с настоящето. Последното е толкова мимолетно, че се съмняват в съществуването му. Забравя се, че паметта е изпълнена със значения, темпорализиращи миналото в настояще и настоящето в бъдеще, и именно те дават продължителност на настоящето. Когато лудостта нахлуе в съзнанието, тя първо променя значенията на обектите. Времето спира, а миналото и бъдещето се свиват и изчезват (Petrov, 2010). Настоящото потъва във вечното сега на несъзнаваното. Ролите се сменят. Болният е превърнат отново в обект, а околният свят гъмжи от „субекти“, които знаят всичките му тайни, отнемат или му влагат мисли, правят му емоции, желания, действия и т.н. (Petrov, 2010). Вероятно след загуба на външната дистанция при шизофренията започва да се разпада и вътрешната дистанция на времето, осигуряваща свобода и „пространство“ за действие на съзнанието. Загубва се вътрешното сканиране на реалността. Убеждението, че мислите и чувствата са достъпни за околните, означава, че халюцинациите са отново извън индивида, връщайки се към стария режим на външно въздействие, елиминиращо както миналото, така и бъдещето.

Арменският психиатър Г. М. Назлоян лекувал своите пациенти от шизофрения, използвайки скулптурното портретиране (Teresov, 2005). В процеса постепенно се включвал и болният със своите забележки. Лекарят открил, че с увеличаване на приликата с пациента неговият авторитет трябва да се руши за сметка на невидимо присъстващ Трети, от чийто авторитет самият

той търсел съвет. Интуитивното прозрение на лекаря подсеща за процеса на отпечатване на модела върху наследника и незавидната съдба на „печатаря“. С „новото раждане“ (определение на пациентите), доколкото сме разбрали, Назлоян се опитва да върне онова Там, което болният е загубил. Нормалният живее едновременно Тук и Там, т.е. както във възприятието, така и в съзнанието. Неговият диапазон обхваща миналото и бъдещето и вероятно с помощта на Третия Назлоян връща контрола върху времевата дистанция. Възвръщането на времето, като единство на минало и бъдеще, е второто раждане на индивида, но вече като субект. *Субект, който облизостява далечността като бъдеще и отдалечава близостта като минало.* Времето е средството, чрез което индивидът е способен да бъде субект, а пространството, с неговите овременени обекти и събития, е условието, в което действа и се осъзнава като такъв. Само като такъв той притежава свойствата, приписвани на времето: необратимост, линейност, последователност, движение, причинност, посока. Проблемът е, че да си във времето и да действаш като субект, е изтощаващо отрицание на битието, от което само сънят може да те освободи, превръщайки те в „обект“, потънал в безвремието.

8. Състоянието на захвърленост сред природата е причина автономният да търси средства за оцеляване от резервите на собствения си организъм. Възможното обяснение за промяната в метаболизма може би е свързано с хормона мелатонин, наречен по-късно „хормон на тъмнината“.

Мелатонинът се изработва от епифизата през нощта, като процесът на отделяне спира рано сутрин. Опитът показал, че той влияе отрицателно върху функциите на размножаване при домашните животни, ако се отглеждат продължително време на тъмно (намалява размера на размножителните органи) (Strasman, 2004). Хормонът има и друго въздействие: води до спадане на телесната температура по същото време. Охлаждането на тялото рано сутрин е опасно, тъй като и без това е студено (при условие че индивидите са имали метаболизъм, подобен на съвременния човек). От това следва, че с отделяне на мелатонин се е целяло „удължаване“ на нощта; или по-точно – удължаване на периода на ниска температура. Може би причината се крие в охлаждащата способност на мелатонина (Strasman, 2004). *Нощта се е удължавала чрез спадане на температурата на тялото точно когато температурата през деня се е покачвала.* Доколкото е известно, подобен метаболизъм липсва и при влечугите. Тогава как индивидите са успели да си върнат предишния метаболизъм?

Коментирайки изследванията на археолозите във връзка с използването на огъня в пещерите Чжоукоудиен (Пей Венчжун) и Киик-коба (Бонч-Осмоловски), Б. Поршнев пише следното: „Създава се впечатление, че палеоантропът е живял буквално върху едно огнище, заемащо цялата площ на жилището му...“ (Porshnev, 2005). Ако впечатлението е истина, то хората нарочно се

въргалили върху горещата пепел, като целта е била обратна на предишното състояние: „удължаване“ на деня, т.е. на неговата топлина. Вероятно по този начин обитателите на пещерите са се подготвили за връщане към дневния начин на живот, възстановявайки метаболизма си на топлокръвни. Доказателство е фактът, че в горните слоеве огънят вече е локализиран в отделна част от пода на жилището (Porshnev, 2005).

Картината в пещерите, описана от Поршнев, сигурно е била далеч от представата за уют. Глеещата пушилка от полуразтопени кости, мях, лишей и хвойна не само е затруднявала дишането, но е притъпявала сетивата им. Едва ли причината е била предпазване от насекоми. В пещерите на Западна и Централна Европа са намерени предмети, определяни от археолозите като светилници. Повечето от тях не са намерени вътре, „а на открити обекти, близо до входовете на пещерите и в скални заслони“ (Rudgley, 2005). Анализът на съдържанието им показва, че материалът е почти същият, използван в Кийк-коба и Чжоукоуден. Такъв материал може единствено да опушва и гони комарите, но не и да осветява. Фактът, че тези „светилници“ са оставени до входовете на пещерите, навежда на мисълта, че техните обитатели отново са си върнали състоянието на топлокръвни бозайници, но заедно с това и миризмата на телата. Миризма, която ще ги върне в хранителната верига и опасността ще идва не толкова от хищниците, колкото от себеподобните.

Огънят не само е свързан с промени в метаболизма, но и с функциите на психичната организация. Използван е като универсално лекарство по време на инициациите. Вероятно отдавна забравено, нестинарството също е ползвало лечебното му въздействие. Петко Славейков разказва в статия, публикувана през 1866 г., за момиче, чийто баща забранявал тя да нестинарства на мегдана. Момичето изглеждало като лудо и майката решила да запали огън въщи: „то кръстосало няколко пъти огъня, след което му преминало както лудостта, така и треската“ (Garvalov, 1995). Изглежда неестествено, но като че ли в пушека се крие една от тайните на издръжливостта към огън. Преди да стъпят в жаравата, „прихванатите“ нестинари буквално „лапали“ дима от тамяна. Правели го и по време на танца вероятно с намерението да намалят притока на... кислорода (Garvalov, 1995). Може би този факт ще хвърли допълнителна светлина към задушливата атмосфера в пещерите. Впрочем психиатрите са забелязали, че сънят, в който субектът е обхванат от пламъците на огън, често се оказва предвестник на шизофренно заболяване (Velichkov, 2005).

9. В гр. Томск, Русия, били проведени изследвания на 106 ясновидци и контактори: „От тях 45 получили диагнозата „шизофрения“, други 42 – „психопатия“, петима – „индуцирана психоза“, 8 – „органично поражение на централната нервна система“..., и двама – „циклотимия“ в маниакална фаза“ (Paunovski, 2000). Ако лудостта според Фуко държи истината за психологията, може да се окаже, че парапсихологията държи както истината за лудостта, така и за психологията.

Шаманите също са обвинявани в психична неуравновесеност, но може би са *най-близките наследници на автономния прародител*. Техният свят на халюцинации е бил населен от предмети, животни и себеподобни (обикновено от противоположния пол), изпълняващи ролята на духове покровители, помощници и пазители. Екзистенциалната криза на бъдещия шаман често съвпада с тази на шизофрениите – половото съзряване. Обучението му цели да развие у неопита както способностите на субект, така и на обект. И тъй като съзнанието винаги търси причини, обяснява второто състояние с факта, че шаманът е оръдие на духовете. духовете изпълняват ритуалите, лекуват болните, отвеждат душите на умрелите в отвъдния свят. За тях са всички подаръци и според признанието на редовия сибирски шаман не той, а духовете ядат месото на жертвеното животно, изпиват водката и задоволяват сексуалните си потребности (Sternberg, 1999).

Самата криза всъщност е конфликт между съзнавано и несъзнавано, в който е заплашен процесът на социалното одругостяване. Несъзнаваното е автономно и не общува с никого освен със самото себе си (ако изобщо общува). То не предава информация, а само я приема и реагира на нея. Може да общува единствено чрез посредничеството и контрола на съзнанието, като негов екстракт. Съзнанието действа като разширяваща (или стесняваща) се вътрешна среда и чрез езика взаимодейства с другите. В този смисъл, мозъкът не е телесен орган, като сърцето и черния дроб, а „*орган*“ *на битието, чрез който тялото става негова неотменна част*.

10. Ако лудостта е болест на психиката, то „чудесата“, които са предмет на парапсихологията, би трябвало да се наричат „лудост“ на тялото. И двете имат еволюционен произход, но и двете нямат такова признание. Едната се игнорира от науката, защото не я разбира, а другата се приема (с хапчета), защото мисли, че я разбира.

а) Простият физически акт на отблъскване вероятно се е развил в процеса на еволюция, но на качествено друго ниво.

14-годишно момиче карало мебелите да танцуват, минавайки покрай тях. Мускулите на лявата ѝ ръка се свивали и отпускали, излъчвайки електричество. По онова време (1846 г.) подобни феномени се обяснявали с този вид енергия (Pash, 1994). За да избегнат взаимното нараняване, предците се отбранявали подобно на някои риби... с електрошокове. Тялото се е превърнало в своеобразен електромагнит⁵, чиито полюси са могли да отблъскват или привличат обектите. Някои левичари познават цветовете на тъмно, но с другата – дясна ръка. Например червеният цвят сякаш теглел и лепнел по пръстите им (Jaspers, 2001). Възможно е проявите на телекинеза (преместване на предмети с енергията на ръката и тялото), психокинеза (преместване на предмети с волята и мисълта), енергийните лечителски техники и много други ненаучни явления да се дължат на енергиите на отблъскване и привличане, възникнали като средства за индивидуална защита (Pash, 1994).

б) Приеме ли се, че телесният контакт е бил изключен, излъчването на енергия би обяснило феномена полтъргайт, смятан за един от видовете телекинеза (Pash, 1994). Тъй като вече е известно кои и на каква възраст са възможните източници на този феномен и срещу кого е насочен, няма да отменим асоциацията с „битката за наследство“ между поколенията. Може само да се гадае защо „духът“ понякога се обръща и напада своя притежател, бегло напомнящо нападенията на лявата ръка. Възможно е противник на модела да е самата жертва, неспазваща принципите на неговото функциониране. В крайна сметка, побоят върху тялото е по-малко разрушителен, отколкото „побоя“ върху душата на шизофреника с неговите халюцинации. Във всеки случай „духът излиза от бутилката“ отново по време на половото съзряване. Що се отнася до Снежния човек, той дори не е използвал предмети за тази цел, а нещо далеч по ефективно.

в) Когато се говори за територия, не става дума за очертаване на граници, така както го правят кучето или лъвът. Границите се определяли от сетивата, които задължително трябва да бъдат „удължени“ (или да развие нови, неизвестни досега), осигуряващи му нужната дистанция за избягване на опасността.

Емпатията към предметите, за която стана дума по-горе, има своето оправдание, ако автономният е избягвал на всяка цена сетивен контакт (включително и зрителен) с животните. Пасивни и неподвижни, те са единственият верен, но и безопасен източник на информация (още повече че им липсва способността за прикриване). Животът на индивида е протичал в две взаимно сменящи се състояния: като активен субект, е ползвал сензорните си възприятия, а като пасивен обект – екстрасензорните, използвайки последните за „охранителна система“.

Не е ясно как психометристът съчетава и двете състояния, държейки в ръката си предмета. Поне е ясно, че познава по-добре миналото на притежателя и по-малко бъдещето му (Pash, 1994). Малкият аутист също се държи като психометрист или може би като автономния си предшественик, когато се запознава с нов предмет. Опипва го внимателно, върти го дълго пред очите, „изследва“ го на мирис, после на вкус и най-накрая го оставя на същото място, откъдето го е взел (Spivakovskaya, 1980).

Вероятно информация за бъдещето излъчват само живите организми. Съществува предположение, че несъзнаваното представлява континуум, който само смъртта може да прекъсне. Стана известно, че несъзнателното предчувствие за опасност редовно намалявало броя на пътниците преди влакови катастрофи (Pash, 1994).

г) Съдейки по специфичното отношение на аутиста към храната, същото би могло да помогне за по-доброто разбиране на хранителните навици на автономния. Вероятно са били повече от скромни, ако го вземем за сравнение:

слаб интерес към храната и нежелание тя да се променя. Готов е винаги да яде едно и също, и остро реагира на промяната (Spivakovskaya, 1980). Подобна подробност не би означавала много, ако не хвърляше светлина върху принудителния и оскъден начин на прехрана.

Бягството от себеподобните се е оказало бягство от изобилните и сигурни източници на храна. Избирани са възможно най-бедните на хранителни ресурси ниши (Tashev, 2001). Изборът се е оказал успешен поради нуждата от малко храна, отдалеченост от тревопасни животни и следващите ги хищници. Ползвал е наличната сезонна храна, ако е имало такава. Търсенето и намирането на храна е рисковано начинание, освен ако не си потопен в нея. Но пък нейното наличие увеличава възможността, на свой ред, да се превърнеш в храна. Ако предците, с техния шантав метаболизъм, са могли да излъчват енергия, би трябвало и да се „хранят“ с нея. Аскетът, религиозният постник, и особено редките случаи на живот без храна (инедия), трудно биха просъществували без някакъв вид енергия (Pash, 1994). Може би именно еволюционната памет на А. Арто го е довела до прозрението: да живее „без есофагус и без анус“, уверен, че по този начин ще е невидим, независим и... непроследим.

д) Заради рефlekса на прикриване обикновено си представяме, че през деня предците се криели на различни места: храсти, високи треви, дървета, пещери... Възможно е, но в природата всяка криеща се жертва по един или друг начин бива разкрита от този, който се храни с месо и се е специализирал да го намира. Ето защо най-добрият начин за оцеляване, ако е възможно..., никой да не ти обръща внимание.

Силно впечатление прави странното и нелепо поведение на болните от шизофрения в състоянието им на кататонен ступор. Към него се числят восьчната гъвкавост (*Flexibititas cerea*) на крайниците и неудобните пози на тялото, траещи с часове (Petrov, 2010). Вероятно номерът в поза на пасивен обект е прилаган не само към себеподобните, но и към хищниците, които трудно се отказват от възможна плячка. Прибавим ли и охлаждащото действие на мелатонина, на фона на горещия климат неподвижното, студено тяло едва ли би предизвикало интерес и би възбудило нечий апетит.

е) Издръжливостта на огън все пак е вид нечувствителност към болка. Среща се най-често при шизофреници (които често се оплакват, че са родени под „черно слънце“). Пациент на Леинг твърди, че никога не е имал реален сексуален контакт с жена си, а само с въображаемия образ за нея, наблюдаващ отстрани поведението на телата (Velichkov, 2005). Болните често предизвикват силна и интензивна болка в тялото, за да почувстват, че „реално съществуват“. Същият автор цитира писмо на млада пациентка, шизофреничка, в което се коментира възможна интимност между нея и лекуващия я лекар. Привлича вниманието следната фраза: „Моето реално Аз ще се намира на тавана, наблюдавайки това, което вие правите с моето тяло“ (Velichkov, 2005). Този

никому неправещ впечатление израз намеква за отдавна изоставена репродуктивна технология, избягваща садо-мазохистичния конфликт между половете (странно напомняща за „непорочното зачатие“).

В последните глави на „Златната клонка“ Джеймс Фрейзър се спира на митове и приказки от цял свят, разказващи за „отделената от тялото душа“ (Frazer, 1984). Великани, човекоядци, магьосници и шамани стават неуязвими и безсмъртни, криейки душите си в неодушевени предмети, растения или животни. А. П. Елкин описва конфликт между австралийски шамани, но без да обяснява, че става дума за битка след излизане от телата. За да се защити, по-слабият шаман се криел, потъвайки в скала или дърво; но се оказвало, че скалата е по-непроницаема защита от дървото (Elkin, 2001). Не е известно как са завършвали тези битки, но в крайна сметка, предците са се върнали отново към познатия физически контакт⁶⁾.

11. Идеята за вродената социалност на човека е твърде съмнителна, тъй като е добре известно колко усилия са нужни, за да се направи от него „обществено животно“. Още изучаването на тотемизма би трябвало да предизвика подозрението, че в отношенията между човешките същества нещо не е било наред: никой не е изпитвал желание да се идентифицира със себеподобен, а като *представител* на някой друг, фомирайки общност от представители на този друг. Така другостта се превръща в социална, т.е. общоприета форма на прикриване, туширайки нежеланата близост между индивидите. И тъй като милионите години автономен живот са довели до емоционалния рефлекс на страх и недоверие към себеподобните, целият този наследствен комплекс подготвя почвата за поява на *религията*. Другостта отново се отправя на дистанция и персонифицирана, „врзва“ човеците около себе си с надеждата да притъпи шизоидната нетърпимост между тях.

В „Трактат по история на религиите“ Мирча Елиаде пише за бездейни богове (Deus otiosus), живеещи на небето. Племената имали по един такъв бог, който не взимал участие в проблемите на своите почитатели (Eliade, 1995). Същият би могъл великолепно да изпълнява ролята на единен бог, но те сякаш пренебрегнали възможността да станат... монотеисти. Обърнали се към животни тотеми, добри и зли духове, идоли, свещени места, прадеди; изобщо реални и нереални субекти, които с присъствието си да плашат и контролират, но и да тикат индивидите към взаимна близост. Древните знаели, че принадлежат на земята, а не тя на тях. Разбирали, че колкото бог е отдалечен от нея, толкова по-несигурен е животът им.

Всъщност религиозността спекулативно се уповава на тайнство на дистанцията и на дистанция на тайнството. Нейната „социология“ на боговете е била по-убедителна и точна, отколкото тази на общността. Тяхната множественост е белег за уседналост и изключва единствения бог. Той се появява, когато племената са в движение и без територия. Може да звучи скучно, но генезисът на

монотеизма трябва да се търси в липсата на територия, и юдаизмът с неговите производни – християнство и ислям, го потвърждава. Отгледани в един и същ „полог“, тях ги е обединявала идеята за „обетованата земя“. В този смисъл и най-архаичната група диваци е трябвало да се „монотеизира“, ако иска да е единна в намиране и защита на своя територия. Опасността от него идва след запазването му като действащ бог. Спекулативната му природа превръща своите привърженици в подгонени (от него) фанатици, заредени с шизоидно-параноидната нетърпимост към другите. „Сближаването“ с тях е ставало по един-единствен начин: насилствено „отпечатване“ на собствения модел.

Би било учудващо, ако ранната история на религията не се окаже пронизана от несъзнателната съпротива срещу монотеизма, спечелена в древността от далеч по-демократичния политеизъм. Хората са били уверени, че вярват и се молят на едни и същи богове, но с различни имена. Разбира се, религиите се променят съобразно състоянието и динамиката на обществото. Примери има. Фараонът Яхмес с помощта на главния бог на Тива – Амон, успява да монотеизира политеистичен Египет, освобождавайки го от присъствието на хиксо-сите⁷⁾ (Rachet, 1998). Ако примитивните са проявили усета да се откажат от една „висша“ религия за доброто на своите съплеменници, древните индийци са проявили мъдростта да приберат бога в самия човек, а будистите, на свой ред, да го махнат и от там.

12. В теорията за еволюцията непрекъснато се говори за оцеляване на видовете животни, но никъде не се споменава за *оцеляване на средата*, която тези животни обитават. Нито те, нито гените им, нито естествения подбор (ЕП) ги е грижа за нея. Често се отбелязва, че около 90 % от тях, живели някога на земята, са загинали въпреки „двигателя“ на еволюцията. В такъв случай трябва да се предположи, че изчезналите не са имали свой ЕП или ако са имали, той ги е движел до изчерпване на техните възможности, т.е. към собствения им край, оставяйки място за други приспособяващи се.

Щом еволюцията означава развитие и промяна, а ЕП избира най-силните и приспособени, то тогава неговата задача е да стабилизира вида, предпазвайки го от възможно израждане в относителния диапазон на една променяща се среда. Или ЕП е *антиеволюционен*, избирайки капсулирани, непроменящи се индивиди, или неговата еволюционна роля е „чистач“ на приспособени, както е очистил първо „най-силните и приспособени“ примати, освободили място за неприспособените.

Тъй като ЕП е сведен до състезание в здравина на черепа, рога и челюсти, няма как в мозъка, който ги контролира, да се появи нуждата от оцеляване на средата. Родени от депривацията, халюцинациите изместват инстинктите и създават своя реалност, изпълняваща роля на *предсреда* (независимо дали се намира вътре, или вън от главата), която определя поведението на индивида, лишавайки инстинктите от тяхното съдържание. Емоциите и чувствата, по-

раждани от образите, определят кое може да служи на оцеляването и кое не. Предците първо са изследвали и изучавали безопасния халюцинаторен свят, а след това физически са го възприемали и реализирали, за да живеят в него. И тъй като будното съзнание често се оказва най-последователният деприватор, търсенето продължавало в съня⁸⁾. Сънищата всъщност са пуснати на свобода халюцинации, способни да осъществяват мечти, да изпълняват желания и да пренареждат реалности. Човечеството е минало през „времето на съновиденията“, но само аборигените на Австралия са го осъзнали и запазили в паметта си.

NOTES/БЕЛЕЖКИ

1. И двамата нежелани в ордата от... Богинята майка.
2. При левичарите рефлексът на водещата ръка да отблъсква, се забелязва в посоката на писане.
3. Известно в книгите на К. Кастанеда като „мехур на възприятието“.
4. Колкото и да е защитавана „майка на шизофреника“ (Laing, 1995), именно нейното състояние дава първоначалния тласък на болестта.
5. „Когато поставяли пръст на лакътя на девойката, се предизвиквал електрически удар; при допир до главата или до малкия мозък тялото ѝ било отхвърляно напред“ (Pash, 1994).
6. Днес номерът с бързо излизане от тялото не може да мине без помощта на химически средства. След взимане на доза кетамин психиатърът Ст. Гроф се озовал в хавлиена кърпа, от която наблюдавал колегите си (Grof, 2008).
7. Любителите на нови термини са нарекли временното монотеизиране хено-теизъм. Що се отнася до Ехнатон, той не е бил монотеист, а привърженик на по-древната религия на Слънцето (Petrov, 2010).
8. В ранните етапи на човечеството разликата между съня и будното съзнание все още не е била ясно очертана.

REFERENCES/ЛИТЕРАТУРА

- Petrov, K. (2010). *Ludost I Evolucia*. Sofia: Istok-Zapad [Петров, К. (2010). *Людост и Еволюция*. София: Изток-Запад].
- Jaspers, K. (2001). *Allgemeine Psychopathologie. Ein Leitfaden für Studierende, Ärzte und Psychologen*. Sofia: LIK [Ясперс, К. (2001). *Обща психопатология*. София: ЛИК].
- Bragina, N. & Dobrohotova, T. (1981). *Funkzionalnie asimetrii tcheloveka*. Moscow: Medicina [Брагина, Н. & Доброхотова, Т. (1981). *Функционалните асиметрии на човека* Москва: Медицина].
- Stoimenov, J. (Ed) (2004). *Encyclopedic guide to psychiatry*. Sofia: Marin Drinov [Стоименов, Й. (2004). *Психиатричен енциклопедичен справочник*. София: Марин Дринов].

- Tachev, T. (2001). *Strah i strahovi nevrozi*. Sofia: Zdrave i shtastie [Ташев, Т. (2001). *Страх и страхови неврози*. София: Здраве и щастие]
- Porchnev, B. F. (2005). *Za natchaloto na tchovechkata istoria*. Sofia: Istok-Zapad [Поршнев, В. Ф. (2005). *За началото на човешката история*. София: Изток-Запад].
- Douglas, M. (2005). *Purity and Danger*. Sofia: LIK [Дъглас, М. (2005). *Чистота и опасност*. София: ЛИК].
- Doidge, N. (2009). *The brain that changes itself*. Sofia: Istok-Zapad [Дойджи, Н. (2009). *Невероятният мозък*. София: Изток-Запад].
- Masters, R. & Houston, J. (2004). *The varieties of psychedelic experience*. Sofia: LIK [Мастърс, Р. & Хустън, Д. (2004). *Измеренията на психеделичния свят*. София: ЛИК].
- Spivakovska, A. (1980). *Narushenia igravoi deatelnost*. Moscow: MGU [Спиваковская, А. (1980). *Нарушения игровой деятельности*. Москва: Издательство Московского университета].
- Laing, R.D. (1995). *The Divided Self*. Pelican Books. Kiev: Gosudarstvennaya biblioteka Ukrainy dlya yunoshstva [Лейнг, Р. (1995). *Разделенное Я*. Киев: Государственная библиотека Украины для юношества].
- Velitchkov, I. (2005). *Hipnozata*. Sofia: LIK [Величков, И. (2005). *Хипнозата*. София: ЛИК]
- Belov, A. (2005). *Tchovekat po stalбата nadolu*. Sofia: Pentagon [Белов, А. (2005). *Човекът по стълбата надолу*. София: Пентаграм].
- Todorov, O. (2004). *Daletchnostta v misleneto na Zapada*. Sofia: LIK [Тодоров, О. (2004) *Далечността в мисленето на Запада*. София: ЛИК].
- Teresov, I. N. (2005). *Dvoinicite, Persei*. Sofia: Persey [Тересов, И. Н. (2005). *Двойниците. Из. Персей*].
- Strasman, R. (2004). *DMT – the spirit molecule*. Sofia: Media [Страсман, Р. (2004). *ДМТ – молекулата на духа*. София: Медиа].
- Rudgley, R. (2005). *The lost civilizations of the stone age*. Sofia: Bard [Ръдгли, Р. (2005) *Изгубените цивилизации на каменната ера*. София: Бард].
- Garvalov, D. (1995). *Socialna psihopatologia*. Sofia: Tilia [Гарвалов, Д. (1995) *Социална психопатология*. София: Тилиа].
- Paunovski, L. (2000). *XX v. – hronika na nevazmognata realnost*. Sofia: Goturanov I sin [Пауновски, Л. (2000). *XX в. – хроника на невъзможната реалност*. София: Гуторанов и син].
- Sternberg, L. (1999). *ABC na etnologiata*. Sofia: Sv. Kliment Ohridski [Щернберг, Л. (1999). *АВС на етнологията*. София: Св. Климент Охридски].

- Pash, G. (1994). *Parapsihologia*. Sofia: Litera prima [Паш, Ж. (1994). *Паранпсихология*. София: Литера прима].
- Frazer, J.G. (1984). *The golden bough*. Veliko Tarnovo: Otechestven front [Фрейзър Д. (1984). *Златната клонка*. Велико Търново: Отечествен фронт].
- Elkin, A. P. (2001). *Aboriginal Men of High Degree*. Sofia: Shambala [Ел-кин А. (2001). *Аборигенските шамани*. София: Шамбала].
- Grof, S. (2008). *When the impossible happens*. Sofia: Feniks [Гроф С. (2008). *Когато невъзможното се случва*. София: Феникс].
- Eliade, M. (1995) *Traite d'histoire des religions*. Sofia: LIK [Елиаде, М. (1995). *Трактат по история на религиите*. София: ЛИК].
- Rachet, G. (1992). *Dictionnaire de la civilisation Egyptienne*. Sofia: Paradoks [Раше Г. (1998). *Енциклопедичен речник на египетската цивилизация*. София: Парадокс].

HISTORY OF HUMAN EVOLUTION (Part 2)

Abstract. The present work is an attempt to broaden the biography of the autonomous individual. Contrary to the conception of the inborn sociality of a person that deprives him of his uniqueness and refuted by various manifestations of mental disorders, the idea of an individual way of life could explain some contradictions and paradoxes in his behavior. Being alone in nature and without physical contact with similar individuals, he had not only to develop and improve his sensitivity and the way of perceiving reality, but also to change the metabolism of his own organism. Losing instincts by changing connections with reality, he manages to turn objects into a source of information, providing him certain and safe means of survival. That information will become his personal environment unattainable for animals. An environment, which purpose is to function as an untouchable, invisible „territory“, i.e. as a consciousness.

✉ **Dr. Kiril Petrov**

Liulin, bl. 909, ent. E, et. 4, app. 121

Sofia, Bulgaria

E-mail: kiril.petrov@abv.bg